

MI LESZ VELED TERÜLETFEJLESZTÉS?

(What will happen to you, regional development?)

FARAGÓ LÁSZLÓ

Elöljáróban el kell mondanom, hogy e kérdéskör rövid interpretálására nem mint a Kormány és még csak nem is mint a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium képviselője vállalkoztam, hanem mint a területi kérdésekkel hosszabb ideje foglalkozó szakember. Erre *egyrészt* azért van szükség, mert e tárgykörben nincs egységes álláspont, mind a mai napig nem született konszenzus sem a Kormányzaton, sem a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumon belül, *másrészt* a különböző dokumentumokban deklaráltakon túl így színesebb képet festhetek a tényleges helyzetről és a szubjektív tudatos vállalásával a területfejlesztés ellenlábasait „nem készítem” arra, hogy az itt leírtakat „sajátosan” értelmezve a területfejlesztés pozícióinak további gyengítésére használhassák fel.

A területfejlesztés jelenlegi helyzetét, eredményeit vagy éppen eredménytelenségét alapvetően két megközelítésből értékeljük. Egyfelől a területfejlesztés korábbi státuszához, több évtizedes negligálásához és az elégtelen feltételekhez képest akár az utóbbi két évben megtett lépések apológiáját is meg lehetne írni anélkül, hogy valótlanságot állítanánk, másfelől a kívánatosnak tartott helyzethez képest hiányosságokat lehet felróni és be lehet számolni a területfejlesztés kálváriájáról is. Egyazon jelenség e két oldalának nem minden érdelemről mentes tárgyalása után rövid esszémet a soron következő teendők összefoglalásával zárom.

Tények eredményekről, nehézségekről röviden

A mai kedvezőtlen jelenségek okai között csak egy, ha még oly meghatározó is, a szocialista gyakorlat. Így ma már nem illő a múlt hiányosságaira hivatkozni, ezért csak tézisszerűen utalnék a területfejlesztés *status quo*-jára.

A létező szocialista rend összeomlásaakor nem beszélhetünk korszerű értelemben vett területfejlesztésről, pontosabban annak gyakorlatáról, mert nem volt a kormányzatnak explicit területi politikája, annak ellenére sem, hogy viszonylag korszerű irányelveket fogadott el az országgyűlés még 1985-ben.¹ A területfejlesztésnek nem volt (elkülönült) intézményrendszere, alig volt pénzügyi eszköz, amelyet direkt módon a területi célokra megfelelően lehetett felhasználni és nem képeztek olyan szakembereket sem, akik a területfejlesztéshez, a területi politikához értettek volna. A területi szempontokat jobb esetben is csak másodlagosan, ágazati szempontoknak alárendelve vették figyelembe, így a már széles körben elismert területi érdekek sem tudtak artikulálódni. Még ma is sokan nem ismerik el a területpolitikát, mint sajátos érdekek megjelenítőjét és jelentős erők képviselik a korábbi gyakorlat visszaállítását.² Tehát a rendszer-

váltást követően a területfejlesztés esetében nem ugyanaz a helyzet, mint a tradicionális ágazatoknál, ahol lehetőség volt meglévő pozíciók megtartására, illetve a központi feladatok csökkentésével arányos visszavonulásra, vagy az új munkamegosztásnak megfelelő forrás-elosztásra, hanem most kell „kiharcolni” a feladatok ellátásához szükséges feltételeket.

A rendszerváltással a helyzet átmenetileg még romlott is.

— A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium létrehozásakor nem feladatairányosan történt meg a vagyon, eszköz és személyi feltételek elosztása. A kormányzati munkában az „ágazati” feladatok nagyságrendje és a prioritások megváltoztak, ugyanakkor a *források elosztása* ezt azóta sem követi. A környezetvédelem, a természetvédelem és a területfejlesztés felértékelődött, ugyanakkor a személyi és anyagi feltételek nem biztosítottak a feladatok ellátásáért felelős KTM számára.

A tanácsrendszerben a megyei tanácsok évente mintegy 150 mFt-ot fordíthattak területi programok, tervek készítésére, készíttetésére, projektek támogatására. E források a megyei tanácsokkal együtt „elapadtak”. *Számos feladat központi szintre való csúszását nem követte a pénzeszközöknek az illetékes tárcánál való megjelenése.* A központilag erre a célra fordítható pénzeszközök a nyolcvanas évek végére csökkentek és jelenleg olyan nagyságrendűek, mint akkor voltak.

A *személyi feltételek* sem felelnek meg a feladatok súlyának. A területfejlesztési blokk — amelyet számos sajtónyilatkozat szerint a környezetvédelem rovására fejlesztettek — amelyet államtitkártól kezdve a négy órában foglalkoztatott ügyviteli alkalmazottig bezárólag 22 főből áll.³ E kis csapatnak kell végeznie a kompetenciájába tartozó törvényelőkészítő munkát (Területfejlesztési törvény, Általános tájvédelmi tv. stb.), elkészítenie és karbantartania a Kormány területi politikáját és az Országos Területrendezési keret-tervet, előkészíteni és menedzselni nemzetközi programokat (köztük a PHARE regionális programját), továbbá feladatok regionális és tájrendezési tervek és programok készíttetése, az ezekkel kapcsolatos munkák koordinálása (Alföld program, Balaton fejlesztési koncepció, borsodi, szabolcsi, békési kistérségi programok stb.), a területfejlesztési támogatási rendszer működtetése, a Bős-Nagymarosi vízlépcsőrendszer elhagyásából eredő területfejlesztési és rendezési tervek kidolgozása, a tárcán belüli feladatok koordinálása (!) stb. Sajnos számtalan *ad hoc* munka és más tárcánál folyó tevékenységek területi szempontú értékelése alig hagy szabad kapacitást az alapfeladatok ellátására. Így érthető, de nem magyarázható, hogy a stratégiai feladatok megoldására nem tudnak elég figyelmet fordítani.

— Nemcsak kezdő politikusi körökben lehet(ett) gyakran találkozni azzal a tévhitel, hogy a (központi) tervezés, így a területi tervezés is a szocialista társadalmi–gazdasági rend differencia specifikája, így piaci körülmények között csak nagyon korlátozottan szükséges. E tévhit képviselői a területfejlesztést és általában az irányítást fosztották meg egyik legfőbb eszközétől, a tervezéstől. Többek között ez is hozzájárul(t) a fejlesztések koordinátlanságához, a jelenlegi állapot kialakulásához.

— Az önkormányzati önállóság bevezetése átmenetileg a dezintegrációt erősíti és úgy tűnik, hogy az önkéntes együttműködés szükségességének felismerése még éveket vesz igénybe. Az egyes önkormányzatok bajaik orvoslását nem a közös érdekeken nyugvó közös programkészítésben és cselekvésben keresik, hanem a korábbi paternalista gyakorlat felelevenítésében. Szomszédos önkormányzatokban, helyi társadalmakban gyakran nem a sorstársat, a lehetséges

partnert, hanem a vetélytársat látják. Általánosan elfogadott közbenső területi szint hiányában közvetlenül a minisztériumokhoz fordulnak segítségért. Egyedi beavatkozásokat próbálnak kikényszeríteni a Kormányból és a központi szervekből. A központi beavatkozás egyes esetekben jogos és szükséges, amikor adott településkör, régió gondjainak orvoslása érdek is (pl. kiemelt üdülőkörzetek, komolyabb válságfolyamat elindulásának megelőzése), de ezek a törekvések segítik a központosító törekvések térnyerését is.

92 forró nyara: kampány a területfejlesztés ellen

A környezetvédelmi világ-csúcsértekezlet főszervezője, Maurice Strong⁴ tévedett, amikor az emberiség olyan történelmi pillanatának nevezte a csúcstalálkozót, amely után „senki sem maradhat ugyanaz, aki volt”. A *környezet és fejlődés* fogalompárral jellemezhető találkozó zárását követő csütörtökön a magyar Kormány elfogadta a kormányzati munkaprogram tervezetét „A tartós gazdasági növekedés feltételeinek a megeremtésére”, melyre a *modernizáció és a gazdasági növekedés óhaja* a jellemző. Voluntarista akarattal és gyors szorgoskodással sikerülhet a nálunk is egyre ingatagabb ökológiai egyensúly problémáját végérvényesen „lezárni”, és az elmúlt negyven év tendenciájának megfelelően a területi problémákat tovább élezni. Úgy tűnik, hogy e csúcstalálkozó — más nemzetekkel ellentétben — nem volt segítségünkre abban, hogy a környezetvédelem és a területfejlesztés pozíciója, érdekérvényesítő képessége megerősödjön.⁵

E nyár nemcsak a mezőgazdaság számára jelentett nehéz napokat, hanem újabb és újabb elvárások és konkrét feladatok jelentkeztek kormányzati szinten a területfejlesztésért felelős tárcánál. Ugyanakkor azonban a KTM vezetését, és azon belül is a területfejlesztést, ért alaptalan kritikák és támadások nem segítik, hanem hátráltatják a feladatok megfelelő szintű ellátását.

A területfejlesztés kapcsán már többször került reflektorfénybe az érintett tárcák, elsősorban a KTM és a Belügyminisztérium, közötti munkamegosztás. A vélemények szűk körben ugyan, de némi publicitást is kaptak. Ezért itt és most inkább a *környezetvédelem és a területfejlesztés közötti ellentét szításáról*, mint a területfejlesztés legújabb stációjáról adnék pillanatképet.

Sajnálattal kell megállapítanom, hogy a területfejlesztéssel kapcsolatban általános az alulinformáltság, és még a KTM-en belül is alaptalan féltelmek, tévhitek vannak vele kapcsolatban. Azok a blokkok között feszülő, kívülről táplált, de végül is belső ellentétek, amelyekkel a tárca nem tud(ott) megbirkózni lehetetlenné teszik, hogy megfelelő hatákonysággal élhessen mind a négy szakma azzal a történelmi eséllyel, amit a környezetvédelem, a természetvédelem, az építésügy és a területfejlesztés egy minisztériumhoz tartozása kínál.

Itt kell utalnom Szabó G. környezetvédelmi helyettes államtitkár úr távozása kapcsán a sajtóban és a legkülönbözőbb fórumokon megjelent alaptalan állításokra, miszerint a KTM vezetése a környezetvédelem rovására erősíti a területfejlesztési blokkot. Mivel ez tényekkel könnyen cáfolható⁶, így ez a jelen téma szempontjából csak annyiban érdekes, hogy a minisztérium vezetését szorítja a statutumból, parlamenti és kormány határozatokból adódó területfejlesztési feladatok ellátásának kényszere, és ez a *hangulateltés* nem kedvez a szükséges feltételek kialakításának. Több más esetben is a területfejlesztést használták fel ürügyül a Kormány és/vagy a környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter ellen intézett támadásoknál. A sajtóban meg-

jelent számos ilyen cikk számomra azért érthetetlen, mert egy tollforgató tanult ember a tényeket is tudja úgy interpretálni, hogy hovatarozását megfelelően demonstrálja, vagy a nyilvánossággal visszaélve ártó szándékát elérje, így nem tudom miért van szükség a tények elferdítésére, valótlan állításokra.⁷

Az MDF körei is megosztottak e tekintetben. A területfejlesztés munkáját nehezítő erők gyengítik a KTM-et, ezáltal nehezítik a környezetvédelem kormányzati teendőinek ellátását és saját Kormányukat hozzák nehéz helyzetbe. Azzal, hogy nem segítik a Területfejlesztési törvény előrehaladását, a kormány területi politikájának a kialakítását és más érdemi lépések megtételét, lehetőséget nyújtanak az ellenzéknek a légüres tér betöltésére, és a következő választásoknál komoly felelősség terheli őket saját pártjuk szavazatainak elvesztésekor.

Az ellenzék pozíciójából eredően *ab ovo* támadja a tárcát, és gyakran a konkrét teljesítményektől függetlenül olyan gyenge láncszemnek tekinti, melynek támadásával komoly sebet üthet a kormánykoalíción.

Kinek jó az ellentét szítása e két tevékenység között? Látszólag jó az ellenzéknek, mert azzal, hogy megakadályozzák korszerű lépések megtételét, gyengítik a jelenlegi Kormányt, és növelik hatalomra kerülésük esélyeit. De e vélt előny csak a hatalomra jutásuk pillanatáig tart, mert attól kezdve az új kormány eredményes működését is nehezíti a területfejlesztési intézmény- és eszközrendszer kialakulatlansága, a területfejlesztési szakemberek hiánya.

Egy biztos, mint minden ilyen feszültségforrás jó a régi nómenklaturának és idézhetném az ilyenkor szokásos politikai fordulatot, miszerint ebben az esetben is az MSZP lehet a nevető harmadik. De e sablonos és egyszerű válasz mellett rá kell mutatni arra, hogy ez elsősorban azok malmára hajtja a vizet, akik a KTM jelenlegi formájában való megszüntetését akarják. Ezek között vannak ortodox környezetvédők, akik számára a hagyományos, követő jellegű környezetvédelem korszerűsítése csak szigorúbb szakciók bevezetését, több környezetvédelmi bíróság és bevétel elérését jelenti, és talán szívük mélyén azt sem bánják, hogy vannak hibák, amit ők utólag látványosan korrigálhatnak. Számukra az lenne a kíváncsi, ha a környezetvédelem mint egy ágazat elkülönülve működne a többi tevékenységtől. Ma már tudjuk, hogy nem ez a fejlődés trendje. Vannak utópisták, akik a környezetvédelmet a valóságtól elszakítva, más tevékenységek fölé helyezve képzelik, úgy gondolják, hogy a környezetvédelemnek és a természetvédelemnek kell minden emberi tevékenység lehetőségeit szabályozni. Vannak anti-modernisták, akik minden fejlesztési törekvést gyanakvóan fogadnak, és így a területfejlesztésben is ellenséget látnak. Természetesen vannak olyanok, akik számára egyszerűen a személyes ambíciójuk folytán lenne jobb egy másfajta kormányzati munkamegosztás.

Természetesen az én véleményemben is — miszerint mindkét szakma számára kedvező lehetőségeket kínál a környezetvédelem és a területfejlesztés házasítása — benne van a tévedés lehetősége. De az bizonyosan állítható, hogyha szétválasztásra kerül a környezetvédelem és a területfejlesztés, még mielőtt közösen tudtak volna tenni bármit is, az nem bizonyítja, hogy a jelenlegi felállás rossz volt és nem igazolja utólag a szétválasztásra vonatkozó döntés helyességét sem.

Aktuális feladatok

A területfejlesztés aktuális feladatai közül most csak azokat emelem ki, amelyek országos jelentőségűek, vagy a területfejlesztés jövője szempontjából fontosak.

Jogi szabályozás. A Kormány első két évének működése, az eddig meghozott jogszabályok és a jelenleg körvonalazódó riasztó jelenségek azt támasztják alá, hogy e témakör törvényi szabályozása nélkül nem tud érvényesülni a korszerű területi gondolkodás. *Szükség van a területfejlesztési törvény megalkotására.*

A területfejlesztési törvény előkészítése és elfogadása egy hosszabb, több területre kiterjedő normaalkotási folyamat első, *megalapozó lépése*. A területfejlesztés *konkrét* rövid- és középtávú feladatait és esetenként a kormányzati szinten is megfogalmazandó nagyobb fejlesztési programokat a Kormány területi politikájának kell tartalmaznia. Célszerű lenne, ha a Kormány területi politikáját az Országgyűlés *országgyűlési határozat* formájában jóvá is hagyná.

A területfejlesztési törvényben kell rögzíteni a területfejlesztés hosszú távú céljait, fő prioritásait — tehát a hosszú távú stratégiai elemeket —, a fő eszközeit, szervezeti és munkamegosztási rendjét, a legfontosabb pénzügyi forrásokat.

Az önkormányzatok számára is kötelező országos jelentőségű regionális terveknek és programoknak az országgyűlés által jóváhagyandó munkarészeiből *törvényt* kell alkotni.

Kormányrendeletet kell alkotni az elmaradott térségek fejlesztéséről és a válságtérségekben a munkahelyteremtések elősegítését célzó programokról. Ennek érdekében meg kell határozni négyévenként az elmaradott térségek és évenként a válságtérségek körét. Ezzel párhuzamosan szükség esetén módosítani kell a preferált célokat és a támogatás jellegét. A központilag készülő vagy támogatott regionális fejlesztési programokról a koordinált, hatékony megvalósítás és pénzügyi finanszírozhatóság érdekében célszerű, ha a *kormány rendeletet* vagy határozatot alkot.

A területfejlesztési törvény szabályozási koncepciója elkészült. Kisebb kényszerszünetek kivételével lassan egy éve a legkülönbözőbb fórumokon folyik az egyeztetése. Ma már senki sem vonja kétségbe a témakör törvényi szabályozásának a szükségességét. A részkérdésekről folyó vitáktól eltekintve alapvetően két jelentősebb ellenvélemény van vele szemben.

— Többen, abból kiindulva, hogy a terület- és településfejlesztés elválaszthatatlan, arra következtetnek, hogy terület- és településfejlesztési törvényre van szükség. A területfejlesztési törvény számos elemét megtartva tudomásom szerint erre készül is egy változat a Belügyminisztériumban, amelyről először az Önkormányzati Akadémia júniusban Harkányban megtartott konferenciáján hallhatunk.

A településfejlesztés eszköze és egyik célja is a területfejlesztésnek. A lakosság és a gazdálkodó szervek mellett az önkormányzatok képezik a legfőbb területfejlesztő erőt. Az önkormányzati törvénynek megfelelően a településfejlesztés fő céljait és feladatait a helyi társadalom akaratával összhangban az önkormányzatok szabadon határozzák meg. Ezért ma törvényi szabályozást elsősorban a kormányzat országos szintű és térségi területfejlesztési feladatai, valamint a településfejlesztés kapcsolódási pontjai igényelnek. *A területfejlesztés önkormányzatokkal összefüggő kérdéseit, azok fejlesztő és ellátásszervező tevékenységét — amennyiben szükséges — az önkormányzati törvény módosítása során célszerű újraszabályozni.* A terület- és településfejlesztés szoros kapcsolatából nem az következik, hogy mindkettőt csak egy törvényben lehet szabályozni, hanem az, hogy cél- és eszközrendszereiknek összhangban kell lenniük és ezek szabályozásának is harmonizálniuk kell.

— A másik, inkább az utóbbi hónapokban hangoztatott vélemény, hogy ne készüljön külön Területfejlesztési törvény, hanem a KTM-ben készülő más törvények valamelyikébe olvadjon be. A tekintetben, hogy ez a Környezetügyi, vagy az Épített környezet alakításáról, fejlesztésé-

ről és védelméről szóló törvény legyen, a vélemények megoszlanak. A KTM-ben készülő törvények összehangolása, optimális esetben egy törvénycsomagként a Parlament elé vitele, jogos igény. De a kérdéskörök szükségszerű kapcsolatából, vagy a törvények konzisztenciájának igényéből még nem következik az egy jogszabályban való megjelenítés szükségessége. Szakmapolitikai indokoktól eltekintve sem tartom célszerűnek az összevonást, mert mindegyik törvénynek van sajátos tárgya, más léptékű és minőségű kérdéseket kíván szabályozni, és egy többszázoldalas törvény egyeztetése, elfogadása, és későbbi használata sem túl egyszerű feladat.

Nem tartom valószínűnek, hogy a Területfejlesztési törvény tervezete ebben az évben a Parlament elé kerüljön. Amennyiben a törvényre valóban szükség van (én így látom), és nem tud a törvényelőkészítés előre haladni, akkor ennek alapvetően két oka lehet.

Alapjaiban rossz a területfejlesztési törvény szabályozási koncepciója, és a törvényelőkészítésért felelős szervezet vagy személyek nem alkalmasak jobb változat elkészítésére. Ennek személyi konzekvenciái a jelenlegi struktúrákon belül viszonylag gyorsan levonhatók, és ha ez a valódi ok, akkor gyors eredmény várható.

Másik lehetőség, hogy az okok szélesebb körben keresendők, nevezetesen a jelenleg működő rendszer hiányosságaiban. Ez megjelenhet abban, hogy a koncepció főbb vonalaiban jó, és mégsem halad az ügy előre, vagy hogy rossz, de nem tud a jelenlegi mechanizmus jobbat kitermelni. Ebben az esetben csak lassabb előrehaladás várható, és a konzekvenciákat elsősorban az ellenzéknek kell levonnia.

Intézményrendszer fejlesztése. A területfejlesztés intézményrendszere kormányzati szinten — a számos támadás ellenére — kialakultnak tekinthető. *A területi politika céljait csak a tárcák szoros együttműködésével lehet érvényesíteni*, hasonlóan a környezetpolitikához.

A Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium felelős az országos területfejlesztési koncepció kidolgozásáért és a kiemelt területek, elmaradott térségek, válságtérségek, üdülőkörzetek, határmenti- és urbanizált térségek fejlesztéséért. *A Belügyminisztérium* összehangolja az önkormányzatok működésével összefüggő feladatokat. *Az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium* az ipar felügyeletén, az iparpolitikán és válságkezelésen kívül a kiemelt üdülőkörzetek fejlesztésével is résztvesz a területfejlesztési feladatok ellátásában. *A Földművelési Minisztérium* részt vállal az agrártérségek fejlesztésében, az agrárpolitika érvényesítésével alapvetően meghatározza a vidék fejlődését. *A Munkaügyi Minisztérium* a foglalkoztatáspolitikát aktív- és passzív eszközeivel szolgálja a regionális válságkezelést. *A Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium* az infrastruktúra fejlesztésével meghatározó szerepet játszik a területi folyamatok alakításában. *A Népjóléti Minisztérium* közvetlenül a szociális válságkezelő programjaival, ill. a lokális szociális hálózatok fejlesztésével vesz részt az elmaradott- és válságtérségek gondjainak enyhítésében, ill. a felzárkóztatás elősegítésében. *A Művelődési és Közoktatási Minisztérium* az intézményhálózat fejlesztésével és a társadalmi reorganizáció kulturális feltételeinek megteremtésével, a *Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma* a befektetésösztönzési tevékenységével alakítja a területi folyamatokat.

A területfejlesztés sokszektorúságát elismerve, a területfejlesztési döntések demokratizmusának biztosítása és az érdekegyeztető funkciójának teljesíthetősége érdekében *Országos Területfejlesztési Tanácsot* kell felállítani. A Tanács feladatkörét, működését a területfejlesztési törvény fogja szabályozni.

Megalakult a *Gazdasági Kabinet Regionális Munkabizottsága*, amelynek elsődleges feladata a regionális válsághelyzetek feltárása, a válságmenedzselés módjainak kidolgozása, a tárcák válságkezelő tevékenységének összehangolása, továbbá a korábban megalakult regionális *ad hoc* válságbizottság tevékenységének összehangolása.

Az intézményrendszer fejlesztésének legfontosabb feladata a *középszintű intézményrendszer* hiányának pótlása. Jelenleg megoldatlan a komplex, térségi feladatok telepítése, illetve a kormányzati válságkezelő programok regionális szintű ágazatközi koordinációja. Ki kell építeni a területfejlesztési feladatokat koordináló középszintű kormányzati intézményrendszert, és egyidejűleg elősegíteni az önkormányzati rendszeren belül az alulról építkező megoldásokat.

Az Európai Közösséghez való társulási szándékunknak megfelelően már ma olyan struktúrákat célszerű kialakítani, amelyek megfelelnek az európai elvárásoknak. A Közösség területi statisztikai rendszere és területi politikája három hierarchikus szintre épül. Ez a beosztás, ahol lehetséges, követi a nemzeti közigazgatási határokat, de ahol erre nem volt mód, ott a Közösség javaslatára elemzési, statisztikai egységeket alakítottak ki. Többek között ezt az európai gyakorlatot és a nemzeti hagyományainkat is figyelembe véve a települések és a kormányzat között két szinten is szükség van statisztikai megfigyelési egységekre, amelyek egyben *területfejlesztési szintek* is. Szükség van 6–8 makroregionális egység kialakítására, és az alsó szinten mérlegelni kell a megyék szerepének megerősítését vagy a vonzáskörzetek ilyen jellegű szerepvállalását. (A KSH javaslatot tett 147 vonzáskörzet lehatárolására.)

A fejlett régiókban az egyensúlyi állapot hosszútávú fenntartása érdekében a területfejlesztésre érdekegyeztető, koordinációs feladatok hárulnak és ezek fontos eszközei a regionális tervek, fejlesztési programok.

Az *budapesti agglomerációban* és tágabb vonzáskörzetében (központi régió) a kölcsönös egymásrautaltság miatt (közlekedés, hulladékelhelyezés, ivóvízbiztosítás stb.), a helyi fejlesztések koordinációja érdekében regionális tervet kell készíteni. Ez biztosíthatja a fővárost övező „zöld gyűrű” védelmét is.

A *Balaton térségében* is össze kell hangolni a fejlesztéseket, és alá kell rendelni azokat a táj és a vízminőség védelmének. Új fejlesztési programot kell alkotni, és annak elkészültéig átmeneti törvényben kellene megfogalmazni a biztosítékait annak, hogy jövőtehetetlen hibákat senki se követhessen el a térségben.

A Budapesti Világkiállításához, mint struktúrapolitikai elemhez kötődő, vidéki fejlesztési szándékok összehangolása.

Az üdülőkörzetek és a védett területek tágabb térségei regionális fejlesztési koncepcióinak és tájrendezési terveinek kidolgozása az ökológiai követelmények érvényesítésével.

A határmenti együttműködést szolgáló két- és háromoldalú regionális programok kidolgozása a munkaerőforgalom, a migráció, a regionális gazdasági együttműködés, az infrastruktúrafejlesztés, környezetvédelem, természet- és tájvédelem közös megoldása érdekében.

Az elmaradott és válságtérségek központi támogatása.

A válságtérségek hosszútávú fejlesztési irányainak meghatározása, a rövidtávú intézkedések (a szerkeztváltás, a privatizáció, a foglalkoztatás, a környezetvédelem) összehangolása a térségi adottságokkal és a helyi akarattal.

Fejlesztési programok kidolgozása az ország gazdaságilag, társadalmilag, illetve infrastruktúrában elmaradott térségeire, a területfejlesztési támogatások regionális struktúrapolitikai megalapozása érdekében.

- Területfejlesztési koncepció kidolgozása az Alföld térségére „Az Alföld egyes időszakos környezetvédelmi, tájvédelmi és tájhasznosítási kérdéseiről”.
- A területi programok, területi kutatások színvonalának javítása. A területi szakemberképzés megoldása érdekében — a jelenlegi kereteket kibővítve — egyetemi szinten szakirányú képzést, illetve posztgraduális képzést szükséges indítani, illetve a már folyó ilyen képzéseket támogatni célszerű.
- A területi folyamatok figyelemmel kísérésére, és a térségi válsághelyzetek megelőzésére területi információs rendszert, ezen belül kormányzati jelzőrendszert indokolt kialakítani. Az információs rendszer feladata a folyamatos információáramlás biztosítása, a területfejlesztés kormányzati, regionális és önkormányzati szintjei között, valamint egymás segítése és az érdekek egyeztetése.

Ez a néhány példa is mutatja, hogy a területfejlesztésnek bőven van feladata, és ha véleményemet a későbbi gyakorlat nem is igazolja, azért ezeket a feladatokat valakik, valamilyen intézményi keretek között el fogják látni.

Jegyzetek

- ¹ Országgyűlési határozat a terület- és településfejlesztés hosszútávú irányelveiről, 12/1985—89.
- ² A területfejlesztéssel nem számol a Kormány gazdasági növekedést célzó munkaprogramja. Ugyan más indításból, de hasonlóan szűk szerepet szánt pl. Szabó G. volt környezetvédelmi helyettes államtitkár a területfejlesztésnek. Véleményét a Népszabadság június 26-i számában Fekete Gy. Attilának adott interjújából ismerhettük meg: Elismeri a területfejlesztés fontosságát, „... de csak mint a környezet- és természetvédelem egyik eszközét.”
- ³ A KTM a jogelődöktől több mint 30 státuszt hozott a területfejlesztési feladatok ellátására, és később más feladatok átvételével a területfejlesztési blokk újabb státuszokat kapott. Ezzel áll szemben a 22 ténylegesen foglalkoztatott.
- ⁴ Az ENSZ Környezetvédelmi és Fejlesztési Konferenciájának főtárgya.
- ⁵ A KTM a médiákkal együtt felelős azért, hogy a konferencia nem kapott nálunk kellő visszhangot.
- ⁶ Lásd például a létszámról írtakat. De a tények ismeretében ugyanilyen alaptalan vádagnak, szándékos félrevezetésnek tűnhetnek azon állítások is, melyek szerint a funkcionális osztályokat a környezetvédelem rovására használja a területfejlesztési blokk. A Környezetvédelmi PHARE projektre külön iroda jött létre, míg az ugyanolyan nagyságrendű PHARE támogatások elnyerését és menedzselését kénytelen az egy főosztályból álló területfejlesztési blokk megoldani. A környezetvédelmi törvény-előkészítést nagyobb részben a Jogi és Igazgatási Főosztály végzi, míg a területfejlesztést érintő törvénykészítő munka 95%-a a területfejlesztési blokkra hárul. Ugyanez mondható el a Környezetvédelmi Alap és a területfejlesztési támogatási rendszer vonatkozásában is.
- ⁷ A kritikám demonstrálására példaként említhetem a Magyar Nemzet augusztus 3-i mellékletéből Sárvári Márta cikket, amely a Vízlépcső Titkárság megszűnését követő feladatmegosztásról, a KTM-hez rendelt feladatok teljesítéséről és annak anyagi fedezetéről szól. A létszám *más téma ellenére* áttetszik, ugyanaz a *prekonceptió*, amely Szabó G. környezetvédelmi helyettes államtitkár távozása kapcsán is többször felmerült; nevezetesen, hogy a működés feltételei aránytalanul megváltoztak a környezetvédelem rovására, és a területfejlesztés előnyére. Természetesen nem a szakíró olyan tévedéseire utalnék, mint például a területfejlesztés, a településfejlesztés és az építésügy összetévesztése, mert ezzel sajnos nincs egyedül, hanem hogy a korrekt tájékoztatás ellenére tendenciózusan rosszul közli a tényeket. „Az ökológiai-környezeti hatásokról folyamatban lévő vizsgálatok irányítása” a 2004/1992-es kormányhatározat értelmében nem a KTM feladata, így ennek fedezetét sem ő kapta. A KTM rendelkezésére bocsátott 70 millió forintnak kisebb része áll a területfejlesztési blokk rendelkezésére (18,7 millió) annak érdekében, hogy a KTM feladatainak nagyobb részét kitevő területfejlesztési és rendezési feladatait ellássa, mint a környezetvédelemnek, hogy az igen szűk körben felvállalt feladatait, az ökológiai kutatások koordinálását és a monitoring rendszert fenntartsa (20 millió).

WHAT WILL HAPPEN TO YOU, REGIONAL DEVELOPMENT?

LÁSZLÓ FARAGÓ

After reporting objectively about the results of regional development during the last two years, the author speaks about the „attacks” against the institutions of regional development, and the regional development activities themselves. Afterwards, the author lists some of the actual tasks in order to prove that these activities are more than up-to-date today.

At the collapse of existing socialism, we could not speak about modern regional development in Hungary. After the transformation into a new regime, the case of regional development was different from the traditional sectors, as the second had the chance to keep their existing market positions, or to withdraw parallel with the decrease of central governmental positions, or to redistribute the resources according to the new division of labour. In contrast to this, regional development has to fight for the conditions required to fulfill the different tasks amidst the general lack of resources and budget restrictions. After the transformation into a new regime, the conditions have temporarily become even worse. Environmental protection, nature reservation and regional development were upgraded, while the personal and financial conditions were not granted for the portfolio responsible for the fulfilment of the tasks. As a clear consequence of the misbelief about planning, namely that it is primarily and basically the means of socialism to act, the credit of regional planning has to be re-established. The introduction of the independence of local authorities temporarily strengthens disintegration, which considerably increases the governmental duties as well.

In the Summer of 1992, regional planning was attacked also by the environmentalists. The above swaying of the public did not really favour a situation when both professions (environmental protection and regional development) can equally use the *ob ovo* advantages of working together within one institution and realize the concept of „environment and development” (announced by the conference in Rio).

The author begins the list of the most urgent tasks with the need to establish proper legal regulations. The two-year operation of the government, the already passed legislations and the developing frightening phenomena prove that modern regional thinking cannot prevail without proper legal regulations. The law on regional development has to be passed. The related preparations are only the first foundational steps of a long process. The concrete, short- and medium-term tasks of regional development, and — from time to time — the greater development projects have to be included in the regional policy of the government.

The author considers the establishment of the necessary network of institutions the second most important thing to do. Stemming from the multi-sector character of regional development, a National Regional Development Council has to be set up in order to guarantee democratic decision-making in regional issues, and to facilitate the fulfilment of its coordinating functions. Furthermore, the most important task of institutionalization is to put an end to the lack of medium-level institutional network. In harmony with our intention to join the Common Market, it seems to be rational to develop structures that meet European expectations. Statistical units of observation have to be created on two levels between the settlements and

the government, and these, at the same time, are levels of regional development. There is a clear need to create 6–8 macro-regional units, and at the lower level, strengthening the roles of counties, or granting similar roles to the agglomerations have to be considered.

Finally, the reader learns about the most important planning tasks of regional development, and the government projects aiming at improving the underdeveloped regions.

Translated by J. Mészáros

A Tér és Társadalom szerkesztőbizottsága az 1991. évtől kezdődően **megnevezi és jutalmazza** egy-egy évfolyam legjobb tanulmányának szerzőjét.

Az 1991. évfolyam díjazott írása a „**Posztmodern: a modernizáció kritikája avagy új kihívás**” című tanulmány (1991/4-es szám), melynek szerzője FARAGÓ LÁSZLÓ. (A szerzőnek még egy tanulmánya jelent meg 1991-ben, „Szempontok az irányítási rendszer modellváltásához” címmel.)

Gratulálunk!

A Tér és Társadalom szerkesztőbizottsága